

Bárta, Stanislav

Itinerář moravského markraběte Přemysla (1209-1239)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická. 2005, vol. 54, iss. C52, pp. [27]-55

ISBN 80-210-4192-7

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102603>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

STANISLAV BÁRTA

ITINERÁŘ MORAVSKÉHO MARKRABĚTE PŘEMYSLA (1209–1239)

Český stát získával v první čtvrtině 13. věku rychle novou tvář. Z knížectví zmítaného vleklou krizí se během vlády krále Přemysla Otakara I. stal poměrně stabilní útvar. Přemysl zajistil svému mladému království pevné postavení na mezinárodní politické scéně a také se mu podařilo, za vydatného přispění mladšího bratra, moravského markraběte Vladislava Jindřicha, stát vnitřně upevnit. Razantní změny však neprobíhaly pouze v politické a správní rovině. Právě naopak, první polovinu 13. století daleko výstižněji charakterizuje dynamická proměna celé společnosti, jejího hospodářského zázemí a kulturního života.¹ Morava rozhodně nezůstávala pozadu za centrem přemyslovských držav a nemalé zásluhy na jejím prudkém rozvoji je jistě možno přičíst úsilí markraběte Vladislava Jindřicha² a po jeho smrti také péči krále Přemysla Otakara I.

V době, kdy se proces transformace rozbíhal, spatřil světlo světa i budoucí moravský markrabě Přemysl. Když se zhruba po dvaceti letech ujímal svého úřadu, byl již přerod společnosti v plném proudu. Nelze se ubránit dojmu, že jeho postava zůstává skryta ve stínu výrazného strýce Vladislava Jindřicha. Přemyslovo působení jako by mělo charakter bouřlivé, leč nedůležité epizodky. Jakým způsobem tedy zasáhl do moravských poměrů? Zůstal pouze pasivním divákem probíhajících změn, nebo pro ně připravoval příhodné podmínky a důstojně navázal na aktivity svého strýce? Byl něčím víc, než jen rebellem narušujícím politické plány svého bratra krále Václava I.? Chceme-li získat odpověď na tyto i další neodbytné otázky, nezbyvá než se nejprve pokusit nahlédnout do cestovního plánu a aktivit markraběte Přemysla.

¹ Nejnověji s vyčerpávajícím přehledem bibliografie Ž e m l i č k a , Josef: *Počátky Čech královských (1198–1253)*. Proměna státu a společnosti. Praha 2002, především s. 204–332.

² Srovnej například W i h o d a , Martin: *Geneze městského zřízení na Moravě jako zakladatelské dílo markraběte Vladislava Jindřicha?* SPFFBU C 45, 1998, s. 21–35; t ý ž : *Geneze moravské šlechty*. AHM C 2, 1995, s. 23–41; t ý ž : *Itinerář moravského markraběte Vladislava Jindřicha*. SPFFBU C 47, 2000, s. 6. Razanci změn lze sledovat i na ukázkovém příkladu přerodu starých moravských údělů v nové provincie. Srovnej J a n , Libor: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno 2000, s. 17–32.

Při sestavení itineráře jsou nám oporou především písemnosti markraběcí kanceláře, která však vykazuje značně nerovnoměrnou činnost.³ Z dalších pramenů nám asi nejvíce informací zanechal neznámý autor Pulkavovy kroniky, který zapracoval do jejího textu na základě nám dnes neznámého pramene i něco málo o osudech markraběte.⁴ Nemálo naznačují i poměrně skoupé ohlasy ze zahraničních skriptorií.⁵ Přestože se osoby pátého moravského markraběte dotkla řada badatelů při řešení dílčích problémů, chybí nám ucelenější pohled na jeho úlohu v moravské společnosti první poloviny 13. věku.⁶ Předkládaný itinerář se tedy může stát střípkem doplňujícím některá bílá místa v moravských dějinách i v mozaice vládnoucího rodu.⁷

První krůčky (1209–1232)

Nevíme sice, kde se budoucí moravský markrabě Přemysl narodil, ale díky zpravodaji z doby Karla IV. je nám znám alespoň rok jeho narození. Tento třetí

³ První pojednání o kanceláři markraběte Přemysla sepsal F r i e d r i c h , Gustav: *O kanceláři a listinách markrabí moravských Vladislava a Přemysla (1198–1239)*. Příspěvek k české diplomacie. VKČSN 1896, č. IX, Praha 1897. Novější zpracování markraběcí kanceláře pak podali Š e b á n e k , Jindřich – D u š k o v á , Sáša: *Panovnická a biskupská listina v českém státě doby Václava I.* Rozpravy ČSAV 71, 1961, sešit 4, s. 72–86. Jako příjemce listin moravského markraběte Přemysla vůbec nenalzáme. Nepřímo se jeho osoby týkají čtyři písemnosti (CDB III.1, s. 110, č. 94; s. 165–167, č. 131; CDB III.2, s. 305–306, č. 227; CDB IV.1, s. 222–223, č. 127) a jako svědek se objevuje pouze na dvou otcových listinách z listopadu 1228 (CDB II, s. 315–319, č. 320; s. 319–323, č. 321). A tak pro nás nabývají stěžejního významu listiny jím vydané. Těch je celkem 33, čtyři z nich jsou však pozdějšími padělkami. Dalšíh třináct listin bylo vyhotoveno za spoluúčasti jiných osob, především krále Václava, dále pak olomouckého biskupa Roberta, královny – vdovy Konstancie, Přemyslovy manželky moravské markraběnky Markéty a jejího otce Oty Meranského.

⁴ *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae*. Ed. Josef Emler, FRB V. Praha 1893, s. 1–326. Srovnej B l á h o v á , Marie: *Kroniky doby Karla IV.* Praha 1987, s. 575–577. Zde je také třeba upozornit, že ohlasy jakési ztracené relace zaznívají i v P e š i n a z Č e c h o r o d u , Tomáš: *Mars Moravicus*. Pragae 1677, s. 338, kde cituje nějaký dnes neznámý pramen hradištské provenience.

⁵ Srovnej časový itinerář v příloze 1 k příslušným letům, kde jsou uváděny také všechny další prameny.

⁶ Prozatím nejpodrobněji se jeho osobě věnoval D u d í k , Beda: *Dějiny Moravy*. V. Praha 1878 a N o v t n ý , Václav: *České dějiny*. I.3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197–1253). Praha 1928. Z dílčích studií například k Přemyslovi privilegium z roku 1234 pro Uničov Š e b á n e k , Jindřich: *Uničovská listina z roku 1223*. ČSPS 60, 1952, především s. 14–15; W i h o d a , M.: *Geneze městského zřízení*, s. 25–27; při řešení vztahů Moravy k českému státu B a r b o r o v á , Eva: *Postavení Moravy v českém státě doby předhusitské (1182–1411)*. SAP 20, 1970, s. 328–329; H a v l í k , Lubomír E.: *Morava a Imperium ve středověku*. In: Velká Morava a feudální společnost v 9.–13. století se zřetelem k jižní Moravě. Mikulov 1973, s. 66–70; K e j ř , Jiří: *O tzv. bezprostřední podřízenosti Moravy říši*. SAP 28, 1978, s. 267–279. K dalším problémům srovnej dále v textu.

⁷ Při zpracování itineráře mi za vzor posloužila studie W i h o d a , M.: *Itinerář*, s. 5–45.

syn českého krále Přemysla Otakara I. a jeho manželky Konstancie přišel na svět roku 1209.⁸ Vedle zmíněné glosy o jeho narození se nám však nedochovalo zhlodnic, co by nás blíže seznámilo s jeho mládím.

Král Přemysl I. ještě choval v živé paměti vzpomínky na nedávné rodové rozepře a z jeho počínání bylo jasné, že nemínil ponechat nic náhodě. Snažil se zcela jasně uspořádat vztahy mezi svými potomky. Vratislav, syn z prvního manželství, byl odsunut na vedlejší kolej a veškeré královy kroky směřovaly ke zdůraznění jeho nelegitimity. Václava nečekalo nic menšího než důstojnost královská a Vladislav usedl na moravský markraběcí stolec uprázdněný smrtí strýce Vladislava Jindřicha.⁹ Oba dva se pilně učili státnickému řemeslu a již v poměrně mladém věku vystupují po otcově boku.¹⁰ Nejmladší Přemysl však zůstává stranou veškerého veřejného dění.¹¹ Je otázkou, jaký úděl král Přemysl I. chystal svému nejmladšímu synovi, zda měl pro něj připravenou část z otcovského dědictví nebo sutanu.¹²

Mladého Přemysla vynesla do popředí až nečekaná smrt staršího bratra Vladislava v únoru roku 1227. Náhle se mu otevřela cesta k moravskému markrabství. O jeho činnosti však zatím nemáme žádné zprávy. V únoru roku 1228 se v Praze konala velkolepá královská korunovace Václava I. a někteří autoři připouštějí možnost, že při této příležitosti byl Přemysl jmenován markrabětem.¹³ Je sice pravděpodobné, že se tak významné události zúčastnil, ale první bezpečný doklad o pohybu markraběte Přemysla od jeho narození je až jeho přítomnost v otcově družině na Moravě v listopadu roku 1228.¹⁴

⁸ *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae*, FRB V, s. 121. „Anno Domini MCCIX^o Constancia regina, uxor Prziemisl regis, pepertit Ottakarum, qui et Prziemisl, postea Moravie marchionem“. Pulkava nám zaznamenal též narození obou jeho starších bratrů. Václav se narodil 1205 a Vladislav 1207. Srovnej tamtéž s. 121.

⁹ Vladislav se poprvé objevuje s markraběcím titulem roku 1224 (CDB II, s. 248–251, č. 259).

¹⁰ Václav je již roku 1216 zvolen českým králem. Mladší Vladislav se poprvé objevuje na otcově listině z ledna 1218 (CDB II, s. 142–144, č. 153). Společně pak oba vystupují na těchto otcovských listinách z let 1218–1224: CDB II, s. 142–144, č. 153; s. 205–206, č. 218; s. 220–221, č. 232; s. 222–225, č. 234; s. 248–251, č. 259.

¹¹ Jen pro srovnání uvádím, že v listinném materiálu se jak Václav tak Vladislav poprvé objevují v 11 letech (srovnej pozn. 8 a 10), zatímco Přemysl vystupuje až v roce 1228, tedy v 19 letech (srovnej pozn. 14).

¹² Pro jeho církevní kariéru hovoří především ve srovnání s bratry pozdní vystoupení v pramelech (srovnej pozn. 11). Oba významné posty v zemi byly již obsazeny a je otázkou, zda by král Přemysl I. sáhl například k dalšímu dělení Moravy, i když to není vyloučeno. Navíc se také nabízí analogie s osobou Přemysla Otakara II., u něhož se předpokládá, že mohl být také původně určen pro církevní dráhu. Srovnej Ž e m l i č k a J.: *Počátky*, s. 169.

¹³ Srovnej například N o v o t n ý , V.: *České dějiny* I.3, s. 580, pozn. 4; Barborová, E.: *Postavení Moravy*, s. 328.

¹⁴ CDB II, s. 315–319, č. 320, zde také poprvé vystupuje s titulem markraběte; CDB II, s. 319–323, č. 321. Otázkou zůstává jeho další setrvání v otcově doprovodu na Moravě v prosinci 1228 (CDB II, s. 324, č. 322) a v březnu roku následujícího, kdy král v Brně potvrzuje statuta

Když v srpnu 1222 umíral markrabě Vladislav Jindřich, zanechal po sobě ostatním členům rodu konsolidovaný svébytný útvar v rámci českého státu. Král Přemysl se hned Moravy ujal a spravoval ji z titulu českého krále jako součást království.¹⁵ Zpočátku jistou úlohu ve správě hrál i biskup Robert,¹⁶ ale záhy markrabskou hodnost obdržel králův syn Vladislav. Aktivitou však příliš nehýřil a rozhodující vliv si podržel jeho otec.¹⁷ Když byl po smrti Vladislava markraběcí hodností ozdoben Přemysl, také veškeré jeho kroky zůstávaly pod bedlivým dohledem otce. Po smrti Přemysla Otakara I. v prosinci 1230 otcovo místo zaujal Václav I. Doposud naprosto jasný poměr podřízenosti markraběte králi se mohl stát přinejmenším diskutabilním. Sklonit hlavu před otcem bylo jistě snadnější než podrobit se rozhodování jen o čtyři roky staršího bratra. Budoucnost měla záhy ukázat, že vztahy obou sourozenců nebudou vykazovat takovou míru spolupráce a tolerance, jako tomu bylo u Přemysla Otakara I. a Vladislava Jindřicha.

O dalších počinech markraběte Přemysla do konce roku 1232 se můžeme opět pouze dohadovat. V pramenech nenacházíme žádné stopy po jeho veřejné činnosti. Mladý markrabě byl prozatím v ústraní a veškerou iniciativu přenechával svému staršímu bratrovi. Král Václav ještě v průběhu roku 1232 nerušeně pořádal moravské záležitosti.¹⁸ Na konci roku se však situace změnila a Přemysl se po čtyřech letech znovu objevuje na scéně.¹⁹

S rakouským švagrem proti králi (1232–1233)

V listopadu 1232 se markrabě Přemysl objevuje ve Znojmě a po dlouhém čase dává o sobě opět vědět.²⁰ Následujícího roku společně s matkou, královnou

Konráda Oty pro Brněnsko (CDB II, s. 329–332, č. 325). Přestože není na těchto listinách zmíněn, příkláněl bych se k tomu, že minimálně ještě v prosinci otce doprovázel.

15 CDB II, s. 236–237, č. 245; s. 237–239, č. 246. V první z uvedených listin se vyskytuje titul „...tercius rex Boemie et dux Moravie...“ Dále však už výhradně užívá titulu *rex Boemorum*. Nabízejí se dvě možnosti. Buď byl ještě roku 1223 jmenován markrabětem jeho syn Vladislav, a Přemysl proto od titulu *dux Moravie* upustil. Spíše si však myslím, že v titulu *rex Boemorum* bylo panství nad Moravou automaticky obsaženo.

16 Že mu byla svěřena pravomoc v některých záležitostech zastupovat krále naznačuje CDB II, s. 242–244, č. 253: „...nos a predictis castelanis, qui nobis considebant, quanto potuimus artius et alius ex parte domini regis Boemie et nostra, cum vices ipsius regis Ottacari tunc temporis gereremus...“

17 Zachovala se nám pouze jediná Vladislavova listina CDB II, s. 262–263, č. 269 a k jedné otcově listině připojil svůj souhlas CDB II, s. 273, č. 279. Oproti tomu králova aktivita v moravských záležitostech je o poznání vyšší. Srovnej CDB II, s. 256–257, č. 265; s. 273, č. 279; s. 267–267, č. 272; s. 286–287, č. 287; s. 287–289, č. 288; s. 303–304, č. 305.

18 CDB III.1, s. 14–15, č. 15; s. 22–23, č. 24.

19 CDB III.1, s. 23–24, č. 25.

20 CDB III.1, s. 23–24, č. 25. Obdarovává svého kaplana Jiřího, jedná se vůbec o jeho první doložený samostatný počin.

Konstancí, obdarovává klášter sv. Petra v Olomouci²¹ a do dubna téhož roku se hlásí problematická listina udělující louckému klášteru patronátní právo kostela v Přímětících.²² Nejpozději touto dobou se také oženil s Markétou, dcerou Oty Meranského.²³ Stal se tak švagrem rakouského vévody Fridricha, který se již roku 1229 oženil s další dcerou Oty Meranského Anežkou, poté co svou první manželku zavrhl.²⁴

Stejně jako roku 1230 došlo ke střídání vládců na českém trůně, došlo i ke změně na vévodském stolci jižního souseda. V létě 1230 umírá rakouský a štýrský vévoda Leopold VI. a na jeho místo nastupuje jeho syn Fridrich II.²⁵ V českých zemích ještě rozhodně nebyla zapomenuta nedávná potupa.²⁶ Změněná situace na jižní hranici se tak stala českému vojsku příležitostí ke zběsilému plenění babenberských držav. Potíže nastupujícího rakouského a štýrského vévody Fridricha prohloubila i domácí vzpoura pod vedením pánů z Kuenringu. Také následující léta se nesla ve znamení česko-rakouského zápolení. V brzké době měly tyto sousedské rozepře dát vyniknout i moravskému markraběti Přemyslovi.

Počátkem července 1233 překročil rakouský vévoda moravskou hranici a vstoupil s početným vojskem do země. Bez většího odporu postupoval, pustošil pohraniční oblasti a obsadil hrad Bítov.²⁷ Markrabě Přemysl nejenže se postupu babenberských vojsk nepostavil, ale své síly vsadil na podporu rakouského švag-

²¹ CDB III.1, s. 27–28, č. 29.

²² CDB III.1, s. 36–37, č. 38. Srovnej Šebánek, Jindřich: *Listiny přímětické*. SPFFBU C 5, 1956, s. 79–102.

²³ V listině z 25. září 1233 se Ota Meranský označuje jako jeho tchán (CDB III.1, s. 50–51, č. 50: „...nostro socerique nostri domini O[ttonis], illustris ducis Meranie...”).

²⁴ Jeho první ženou byla sestra uherské princezny Marie. O tomto kroku vévody Fridricha nás mimo jiné zpravují *Annales Mellicenses*, MGH SS IX, s. 507; *Continuatio Sancrucensis prima*, MGH SS IX, s. 627; *Continuatio Claustro-neoburgensis tertia*, MGH SS IX, s. 636; *Continuatio praedicatorum Vindobonensium*, MGH SS IX, s. 726. Porovnej také L e c h n e r , Karl: *Die Babenberger*. Markgrafen und Herzoge von Österreich (976–1246). Wien – Köln – Weimar 1992⁴, s. 213.

²⁵ K problémům nastupujícího rakouského a štýrského vévody Fridricha II. srovnej L e c h n e r , K.: *Die Babenberger*, s. 275–277. K jeho osobnosti nejpodrobněji zatím F i c k e r , Adolf: *Herzog Friedrich II. Der letzte Babenberger*. Innsbruck 1884.

²⁶ Roku 1225 se slavila svatba římského krále Jindřicha s Markétou, dcerou vévody Leopolda VI. Markéta Bebenberská tak odloudila výhodnou partii původně určenou české princezně Anežce. Král Přemysl Otakar I. zareagoval po svém a vydal se poplenit země svého jižního souseda. Byl však odražen a zatlačen zpět na Moravu. Srovnej N o v o t n ý , V.: *České dějiny* I.3, s. 562–566 a 571–572.

²⁷ *Continuatio Sancrucensis prima*, MGH SS IX, s. 628: „...Post octavam Ioannis baptiste [1. července] idem dux F. Boemiam exercitu maximo congregato intrare volens, processit usque ad castrum Vetau; quod licet omnibus inexpugnabile videretur, expugnavit, et alia quedam castra post predicti expugnationem sibi fuerunt tradita...“; *Continuatio Lambacensis*, MGH SS IX, s. 558: „...Fridericus dux Austrie, agregato maximo exercitu ad 40 milia hominum, terram Boemie intrare proposuit, et castrum Vetowe obtinuit, et omnia in confinio eodem rapinis et incendiis delevit...“ Další prameny k rakouskému vpádu na Moravu viz časový itinerář v příloze I k roku 1233.

ra. Král Václav se vypravil proti vetřelci, ale k rozhodujícímu střetnutí nedošlo. Nebylo totiž vůbec jisté, na čí stranu by se v případě otevřeného boje přiklonili čeští a moravští předáci.²⁸ Váhání v obou táborech ukončil až neočekávaný manévr vévody Fridricha ne nepodobný útěku.²⁹

Markrabě Přemysl se najednou ocitl v poli proti přesile svého bratra zcela osamocen. Vojska krále Václava nemilosrdně pustošila bratrovy moravské državy a razantní úder završil triumfující král získáním Brna.³⁰ Trestná výprava proti markraběti byla ukončena ještě asi během července, nejpozději však začátkem srpna. Téhož roku král Václav kompenzuje škody vzniklé na moravských statcích řádu německých rytířů.³¹ Ještě po několika letech obdarovává klášter velehradský náhradou za újmy, které utrpěl od jeho oddílů.³²

Glosa: Morava v českém státě a postavení markraběte

Chceme-li hledat příčiny konfliktu obou bratří v létě roku 1233, nezbyvá nám, než se nejprve pozastavit u problematiky postavení Moravy a vztahem královské a markraběcí moci. Tato otázka vyzývala již celé generace historiků a diskuse o ní probíhají dodnes.³³ Dříve se pozornost soustředila především na problém

²⁸ *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae*, FRB V, s. 136: „...*Certum quidem est, quod rex stetit cum suo exercitu sub silva Boemica et Moravica prope Vétaw prudenter deliberans, qualiter, cum silvam transiter, prelium inchoaret. Nam et multi, qui cum eo fuerant, plus fratri suo Prziemisl, Moravie marchioni, favebant, in exercitu suo habentes cognatos pariter et amicos...*“

²⁹ Zcela odlišnou chronologii událostí nabízí Š i l h a n , Jindřich: *Počátky tišnovského kláštera*. VVM 39, 1987, s. 313–314. Přemyslovo povstání klade již do roku 1232. Nezaobírá se však zahraničními prameny a celou svou hypotézu staví především na předatování listiny CDB III.1, s. 54–55, č. 54, ve které nekoresponduje v datační formuli inkarnační rok s indikcí. Činí tak s poukazem na možnost tzv. cisterciáckého datování. K tomu se však odmítavě vyjádřil již B i s t ř i c k ý , Jan: *Poznámky k článku Jindřicha Šilhana O počátcích tišnovského kláštera*. VVM 41, 1989, s. 106–110. Také Šilhanova interpretace okolností vzpoury je poněkud křečovitá.

³⁰ *Sächsische Weltchronik*, MGH Deutsche Chroniken II, s. 249: „...*In der selven tit vor de koning van Behem mit groteme here uppe sinen broder, den marcgreven van Merhern, unde gewan eme af ene stat to Brunne unde brande des landes vele to Merhern...*“. *Anonymi Saxonis Historia Imperatorum*. Ed. Mencken, Johannes Burchard, *Scriptores rerum Germanicarum, praecipue Saxoniarum III.* (SRG), Lipsiae, 1730, sl. 126: „...*Eodem tempore rex Bohemie cum grandi exercitu contra fratrem suum Marchionem de Moravia profectus est et civitatem ejus Brunnem ab eo optinuit, et magnam partem terre incendiis vastavit...*“. K datování srovnej N o v o t n ý , V.: *České dějiny* I.3, s. 651, pozn. 2.

³¹ CDB III.1, s. 54–55, č. 54: „...*pro dampnis, domibus eorundem fratrum cruce signatorum in Moravia ab exercitu nostro illatis, compensationem misericorditer facientes...*“

³² CDB III.1, s. 162–164, č. 129: „...*dampnum ... a baronibus et conmilibus nostris in qondam bello ... illatum...*“

³³ Srovnej např. B r a n d l , Vincenc: *Poměry markrabství moravského ku koruně české*. I. Právník IX, 1870 s. 289–311; K a p r a s , Jan: *Státoprávní poměr Moravy k říši Německé a ke koruně České ve středověku*. ČČM 81, 1907, s. 400–423; P o l á k , Antonín: *Jaký byl státoprávní poměr Moravy k říši německé a ke království českému?* ČMM 31, 1907,

říšské svrchovanosti nad Moravou.³⁴ Jiří Kejř přesvědčivě dokázal, že se jedná o fikci starší literatury.³⁵ Dále ukázal, že Morava v této době byla vždy nedílnou součástí českého regnum. Jaké však bylo postavení Moravy v českém státě? Jaký byl rozsah pravomocí markraběte a jaký byl jeho vztah ke králi?

Při sledování položených otázek se vrátíme až k událostem konce roku 1197, kdy se Vladislav Jindřich dobrovolně zřekl postavení knížete a po dohodě postoupil vládu v Čechách staršímu bratru Přemyslovi a pro sebe získal Moravu.³⁶ Tímto krokem byl dán základ bližší nedefinovatelné formě „dualistického“ uspořádání přemyslovského státu.³⁷ Nepochybná byla jednota státu navenek. I ve vnitřních záležitostech patřilo hlavní slovo Přemyslovi. Vladislav Jindřich však nebyl ve všem zcela na svém bratrovi závislý a měl asi i možnost spoluutvářet vnitřní i zahraniční politiku českého státu. Postavení markraběte ovlivnil ještě jeden moment, a sice mimořádné kvality jeho osobnosti a jeho silná pozice. Že to však nebyl moment rozhodující, ukazují osudy markrabství po smrti Vladislava Jindřicha.

Král Přemysl si byl vědom, jaké výhody mu přinášel zavedený model vlády, a proto nenechal markrabský úřad dlouho neobsazen. Nejpozději roku 1224 se stal markrabětem jeho syn Vladislav a po jeho smrti markrabství převzal dal-

s. 298–313; M a l o t a , Josef: *Vývoj státoprávního poměru Moravy k Čechám*. Hlídka 27, 1910 s. 965–981; K a d l e c , Karel: *Přehled ústavních dějin Moravy*. Praha 1926; D ř í m a l , Jaroslav: *Morava ve vnitřní politice českého státu*. In: Morava v českém státě. Brno 1948, s. 39–57; Č á d a , František: *Právní postavení Moravy v českém státě*. In: Morava v českém státě. Brno 1948, s. 81–94; B a r b o r o v á , E.: *Postavení Moravy*; H a v l í k , L. E.: *Morava a Imperium*, s. 43–97; K e j ř , J.: *O tzv. bezprostřední podřízenosti*, s. 233–291; S c h e l l e , Karel: *Ke státoprávnímu postavení Moravy do konce 14. století*. ČSM B 29, 1980, s. 48–60; V á l k a , Josef: *Morava ve struktuře a historii českého lenního a stavovského státu*. Nástin problematiky. Moravský historický sborník (Moravica historica) 1986, s. 22–45; nejnověji k této problematice W i h o d a , Martin: *Vznik moravského markrabství*. ČČH 97, 1999, s. 453–475 a Ž e m l i č k a , J.: *Počátky*, s. 580–591.

34 Bezprostřední podřízenost Moravy Říši se pokládala za naprosto jasnou a v literatuře se vedly pouze spory o to, jak dlouhé měla trvání. Většinou se za její definitivní konec považoval rok 1197 (např. P o l á k , A.: *Jaký byl*; M a l o t a , J.: *Vývoj*; B a r b o r o v á , E.: *Postavení Moravy*) a někteří badatelé připouštěli i její delší trvání (Kapras, J.: *Státoprávní poměr*; H a v l í k , L. E.: *Morava a Imperium*). Bližší srovnej K e j ř , J.: *O tzv. bezprostřední podřízenosti*, s. 233–253 a W i h o d a , M.: *Vznik moravského markrabství*, s. 457–460.

35 K e j ř , J.: *O tzv. bezprostřední podřízenosti*.

36 *Annales Gerlaci*. Ed. J. Emler. FRB II. Praha 1874, s. 514–515.

37 Srovnej W i h o d a , M.: *Vznik moravského markrabství*, s. 465–472. K možnosti diarchického uspořádání státu zaujímá odmítavý postoj Ž e m l i č k a , J.: *Počátky*, s. 587–589. Určitě bych se bránil pojmu diarchie, jak jej chápe H a v l í k , L. E.: *Morava a Imperium*, s. 59–62, který ostatně uvažuje o diarchii již po Knínské dohodě 1186. Ovšem Wihodův šalamounský obrat „diarchické“ uspořádání přemyslovské monarchie (W i h o d a , M.: *Vznik moravského markrabství*, s. 466) ve své rozporuplnosti skrývá mnohem více, mimo jiné i naši bezradnost při pokusech vtěsnat barvitou středověkou realitu do našich přísně oddělených šedivých škatulek s jasnými nálepkami.

ší králův syn Přemysl. Zatímco Vladislav byl seznamován s otcovou koncepcí a systematicky se připravoval na své postavení, Přemyslovi spadlo markrabství do klína dosti nečekaně. Až do konce roku 1232 se příliš neprojevoval. O jeho pravomoci nemůžeme říci vůbec nic a o postavení Moravy pouze tolik, že zůstávala součástí českého státu a jako suverén zde vystupoval český král.³⁸ Zajímavé je srovnání moravských svědků na dvou moravských listinách Václava I. z roku 1232 a svědků na první známé listině markraběte Přemysla.³⁹ Až na několik výjimek se osoby z listiny Přemyslovy neobjevují na Václavových. V okruhu svědků z Přemyslovy listiny zaujímají výraznou pozici olomoučtí úředníci⁴⁰ a osoby spojené se dvorem markraběte. Původ podstatné části reprezentace, která Přemysla obklopovala, svádí k domněnce, že právě na Olomoucku byla v prvních letech základna Přemyslovy moci.

Až do spojení markraběte Přemysla s vévodou Fridrichem je hodnocení jeho postavení pro úzkou pramennou základnu dosti problematické. Od konce roku 1232 jsou nám známy první samostatné počiny markraběte.⁴¹ Jeho podpora rakouského vévody byla prvním nezávislým politickým krokem. Je otázkou, zda se pouze pokusil využít příhodné situace a doufal v získání větší volnosti v rozhodování, nebo zda šlo o záměrný promyšlený tah směřující k výrazné změně jeho postavení v rámci přemyslovského státu. Každopádně Přemysl svým postojem narušil křehkou rovnováhu mocenských a rodových vztahů a není divu, že král Václav proti jeho pokusu razantně zakročil.

„...*Od té doby listin Přemyslových přibývá a jeví se v nich jeho moc, jako ji mívali předchůdci, došlo asi k nějakým ústupkům...*“ Takto charakterizoval situaci po prvním Přemyslově odboji Václav Novotný.⁴² Vzpurný markrabě získal poměrně silné postavení. Rozsah markraběcí moci se pokusila popsat Eva Barbořová.⁴³ Markraběti přiznává práva soudní, správní a finanční, upírá mu pak jakékoliv dispoziční právo s moravskými statky. Král se prý při nakládání s moravskými statky nemusel na markraběte vůbec ohlížet. Výhradně do královny kompetence spadala též zahraniční politika a otázka války a míru.⁴⁴ Opatrněji již formuloval svůj názor Jiří Kejř,⁴⁵ který si byl vědom obtížnosti vymezení působ-

38 Přemysl Otakar I. i později Václav I. vykonávají správu na Moravě z titulu *Rex Bohemorum*. K jejich moravským aktivitám srovnej pozn. 15 a 17.

39 CDB III.1, s.14–15, č. 15; s.22–23, č. 24. a CDB III.1, s. 23–24, č. 25.

40 Upozorňuji, že zmíněná listina byla vydána ve Znojmě.

41 Jednak je to donace vsi kaplanovi Jiřímu (CDB III.1, s. 23–24, č. 25) a pak společně s matkou Konstancí dar pozemků ve vsi Drozdovice (CDB III.1, s. 27–28, č. 29). K dispozičnímu právu markraběte srovnej níže.

42 N o v o t n ý , V.: *České dějiny* I.3, s. 653, pozn. 2.

43 B a r b o ř o v á , E.: *Postavení Moravy*, s. 323–324.

44 Stejně jako Barbořová viděl postavení markraběte i S c h e l l e , K.: *Ke státoprávnímu postavení*, s. 56, který mu navíc přiřkl i moc zákonodárnou.

45 K e j ř , J.: *O tzv. bezprostřední podřízenosti*, s. 275.

nosti markraběcí moci. Markraběti přisuzuje rozsáhlá práva, rozhodně odmítá pouze možnost volného zcizování půdy.⁴⁶

Provedeme-li však statistiku Přemyslových majetkových dispozic, zjistíme, že u sedmi se objevuje nějaká forma odvolání na královskou autoritu.⁴⁷ Naproti tomu ve čtyřech případech královo potvrzení chybí.⁴⁸ Výraznou roli určitě sehrál i příjemce, který jistě dával najevo svůj zájem, aby se na listině objevila i králova pečeť.⁴⁹ Navíc je třeba upozornit, že se setkáváme též s aktem potvrzení královské listiny markrabětem.⁵⁰ Myslím tedy, že Kejřův názor, že markrabě neměl možnost volné dispozice se statky, není zcela průkazný. Přehlédneme-li dále celou řadu privilegií markrabětem vydanou, v nichž výhradně mluví o Moravě jako o *terra nostra*,⁵¹ nezbývá nám než konstatovat, že jeho postavení bylo v moravských záležitostech do značné míry samostatné.

Jaký tedy byl rozsah kompetencí markraběte a jeho postavení? Rozhodně byl králi podřízen, a to jednak jako hlavě celého státu a jednak jako hlavě přemyslovské dynastie. Nebyl však pouze správním úředníkem s rozšířenou pravomocí a Morava pro něj nebyla pouhým zdrojem příjmů a zajištěním samostatného hmotného postavení.⁵² V závislosti na aktuální konstelaci mohl markrabě výrazně promlouvat nejen do zásadních politických a správních otázek Moravy, ale i celého dynastického celku. Toto křehké dynamické předivo vztahů navíc na Moravě doplňoval ještě jeden mocenský činitel, a sice olomoucké biskupství. V době, kdy byl markrabě Přemysl uveden do svého úřadu, byl zde bezmála třicet let biskupem Robert (od 1201), který zaujímal významné diplomatické postavení již za krále Přemysla I.⁵³ Výrazně se podílel na vyřizování diplomatické agendy

⁴⁶ K dispozicím markraběte Přemysla srovnej tamtéž, s. 267–271.

⁴⁷ CDB III.1, s. 90–93, č. 85; s. 97–100, č. 88; s. 104–106, č. 90; s. 139–140, č. 113; s. 147–149, č. 119; s. 222–223, č. 179; CDB III.2, s. 280–283, č. 214. Ke všem těmto listinám připojil král také svoji pečeť.

⁴⁸ CDB III.1, s. 27–28, č. 29; s. 50–51, č. 50; CDB III.2, s. 246–248, č. 194. Připojuji též (na rozdíl od Kejře viz pozn. 57) CDB III.1, s. 23–24, č. 25 z roku 1232. Této donaci se sice dostalo králova potvrzení (CDB III.2, s. 259–260, č. 202), ale až v roce 1238, tedy po dvojitě potlačení Přemyslova odboje a poté, co Přemysl ztratil vládu nad Znojemskem, kde se nacházely i darované statky. Můžeme ji tedy počítat k samostatným počínům markraběte.

⁴⁹ Vedle listin uvedených v pozn. 47 se jedná ještě o CDB III.1, s. 107–108, č. 91; s. 125–129, č. 106; s. 129–133, č. 107.

⁵⁰ CDB III.1, s. 179–182, č. 144.

⁵¹ Namátkově CDB III.1, s. 53–54, č. 53: „...*que in terra nostra possidet*...“; CDB III.1, s. 94–97, č. 87: „...*per totam terram nostram*...“; CDB III.1, s. 104–106, č. 90: „...*in marchia nostra*...“ a ještě výrazněji CDB III.1, s. 107–108, č. 91: „...*cuius* [rozuměj Vladislava Jindřicha] *sumus heres et marchionatus sui dominus et possessor*...“ Nejde však pouze o dikci listin, ale také o nebývalý rozsah udílených práv.

⁵² Tak např. B a r b o r o v á , E.: *Postavení Moravy*, s. 324.

⁵³ K osobnosti biskupa Roberta srovnej M a t z k e , J.: *Das Bistum Olmütz im Hochmittelalter von Heinrich Zdík bis Bruno von Schaumburg 1126–1281*. Königstein/Taunus 1969, s. 35–42 a také Š e b á n e k , Jindřich: *Kdo byl notář Otakar 5*. Studie k české diplomacii doby přemyslovské. Rozpravy ČSAV 69, 1959, sešit 9, zvl. s. 27–38.

markraběte,⁵⁴ objevoval se na jeho listinách jako svědek,⁵⁵ někdy je spolupečetl⁵⁶ a setkává se i s jeho confirmacemi.⁵⁷

Jistý posun v postavení markraběte můžeme pozorovat po polovině roku 1235. Václav do této doby respektoval Moravu jako bratrovo teritorium,⁵⁸ od konce roku 1235 však začal více do moravských záležitostí zasahovat.⁵⁹ Naproti tomu aktivita markraběte výrazně poklesla.⁶⁰ Možná se zde projevil vliv bouřlivé atmosféry u jižních sousedů, nicméně celá situace nakonec vyústila v nový konflikt bratří v létě 1237.

Smíření bratrů a počátky tišnovského kláštera (1233–1235)

Jaký byl bezprostřední osud markraběte Přemysla po ničivém králově zásahu v létě 1233, nevíme. Nezdá se, že by se před hněvem svého bratra uchýlil do bezpečí exilu. I přes jasnou královu převahu si asi Přemysl udržel alespoň takové postavení, které mu dovolovalo vyjednávat. Prostředníkem tohoto jednání se pravděpodobně stala královna Konstancie⁶¹ a celá záležitost byla uzavřena ještě před koncem srpna.⁶² Z následující činnosti markraběte můžeme vyčíst, jak celé jednání dopadlo. Vítězný Václav nesáhl k žádnému extrémnímu opatření a Přemysl nebyl svého úřadu zbaven.⁶³

⁵⁴ CDB III.1, s. 27–28, č. 29; s. 69–71 č. 66; s. 90–93, č. 85; s. 97–100, č. 88; s. 100–104, č. 89; s. 104–106, č. 90; s. 107–108, č. 91; s. 125–129, č. 106; s. 129–133, č. 107; s. 139–140, č. 113; s. 147–149, č. 119; s. 176, č. 141; CDB III.2, s. 280–283, č. 214. Srovnej Š e b á n e k , J. – D u š k o v á , S.: *Panovnická a biskupská listina*, s. 73–76. Šebánek zde také upozorňuje na spojitost moravského kancléřství s olomouckým proboštvím, jak je obsažena v olomouckém privilegiu z roku 1207 (CDB II, s. 52–55, č. 59).

⁵⁵ CDB III.1, s. 53–54, č. 53; s. 84, č. 77.

⁵⁶ CDB III.1, s. 69–71 č. 66; s. 90–93, č. 85; s. 97–100, č. 88; s. 104–106, č. 90; s. 107–108, č. 91; s. 125–129, č. 106; s. 129–133, č. 107; s. 139–140, č. 113; s. 147–149, č. 119.

⁵⁷ CDB III.1, s. 84–85, č. 78, s. 211–212, č. 171.

⁵⁸ Od Přemyslova odboje 1233 do konce roku 1235 nemáme od krále jedinou listinu na Moravě samostatně vydanou.

⁵⁹ CDB III.1, s. 154–155, č. 124; s. 162–164, č. 129; s. 178, č. 143; s. 183–184, č. 146; s. 199–200, č. 162.

⁶⁰ CDB III.1, s. 174–175, č. 140; s. 176, č. 141; s. 179–182, č. 144.

⁶¹ Její podíl na smíření bratrů naznačuje P e š i n a z Č e c h o r o d u , T.: *Mars Moravicus*, s. 338. Možná právě do této doby patří i královnin pobyt v Tišnově CDB III.1, s. 59–61, č. 57. N o v o t n ý , V.: *České dějiny* I.3, s. 653 přisuzuje jistou úlohu při vyjednávání o Přemyslově budoucím postavení také jeho tchánovi Otovi z Meranu. Jeho roli bych však v této souvislosti nepřikládal takový význam.

⁶² Král Václav je již 25. srpna v Kladrubech (CDB III. 1, s. 43–44, č. 43).

⁶³ Již D u d í k , B.: *Dějiny Moravy* V, s. 147 a 151, který Přemyslovi vzpouru datoval do roku 1231, usuzoval na základě slov listiny krále Václava I. pro Velehrad z 18. 1. 1232 „...fratris etiam nostri uterini Premizil, quondam marchionum Moravie...“, že Přemysl byl markrabského úřadu zbaven. To sice odmítl již N o v o t n ý , V.: *České dějiny* I.3, s. 650,

V září 1233 dává markrabě Přemysl bavorskému klášteru v Langheimu ves Doloplazy.⁶⁴ Zdá se, že toto darování bylo součástí rozsáhlé aktivity, ve které se nejvíce projevovala obnovená jednota dynastie. Jedná se o založení tišnovského kláštera.⁶⁵ K vlastnímu zřízení došlo již před rozkmotřením obou bratrů, ale v letech 1233–1234 byla fundace dotažena po formální stránce. Největší zásluhu v tomto podniku lze přičíst určitě královně Konstancii,⁶⁶ ale i markrabě Přemysl se na něm podílel měrou nemalou. Především on daroval pro účely vybudování kláštera místo zvané Tišnov⁶⁷ a jeho žádost o zřízení opatství byla tlumočena generální kapitule cisterciáckého řádu, možná právě langheimským opatem. Ten byl také spolu s plaským opatem pověřen, aby prozkoumal vhodnost místa založení.⁶⁸ Oba se skutečně roku 1234 na Moravě objevují.⁶⁹ Celá fundace byla završena v říjnu 1234, kdy Přemysl, na žádost své matky a se souhlasem svého bratra krále Václava, potvrdil založení a provedl základní nadání ústavu.⁷⁰ A nakonec se v srpnu 1235 dostalo klášteru také papežské protekce.⁷¹

pozn. 4, s poukazem, že tento obrat neopravňuje k tak dalekosáhlým závěrům. Objevily se však hlasy, které považovaly Novotného námitky za nepřesvědčivé a připouštěly možnost, že Přemysl o markrabskou hodnost přišel (H a v l í k , L. E.: *Morava a Imperium*, s. 67; Š v á b e n s k ý , Mojmír: *Osudy města Brna do roku 1243*. Brno v minulosti a dnes 11, Brno 1993, s. 237, pozn. 44, tato studie byla předána k tisku 1980). Zde je však řešení nutno hledat někde jinde než ve slovíčkaření. Na jméno Václavovo ze dne 18. 1. 1232 známe pro Velehrad ve stejné záležitosti dvě listiny. První z nich CDB III.1, s. 14–15, č. 15 je originál a v jejím textu nenajdeme žádnou zmínku o markraběti Přemyslovi natožpak o tom, že byl *quondam marchio*. Druhá z nich CDB III.3, s. 359–361, č. 262 je falzem z poloviny 13. století (srovnej D u š k o v á , Sáša: *Velehradský falzátor*. ČMM 67, 1947, s. 291–307) a skutečně obsahuje pasáž „...*fratris etiam nostri uterini Premizil, quondam marchionum Moravie...*“ To však svědčí pouze o tom, že v době sepsání listiny kolem roku 1250 byl již markrabě mrtev, nikoliv o tom, že by byl kdy úřadu zbaven.

64 CDB III.1, s. 50–51, č. 50.

65 K počátkům tišnovského kláštera srovnej J o a c h i m o v á , Jiřina: *Fundace královnny Konstancie a pražské statky německých rytířů*. Umění 16, 1968, s. 495–502 a také Š i l h a n , J.: *Počátky*, zde hlavně s. 314.

66 Zvl. CDB III. 1, s. 29–31, č. 31.

67 CDB III. 1, s. 97–100, č. 88: „...*dedimus fundum et locum in Thusnouich...*“

68 Canivez, J. M. (ed.): *Statuta capitulorum generalium ordinis Cisterciensis ab anno 1116 ad annum 1784*. II. Louvain 1934, s. 130, č. 21: „...*Petitio marchionis Moraviae de construenda abbazia committitur de Lanquen et de Plays abbatibus qui ad locum personaliter accedentes, locum et circumstantias diligenter inspiciant et quid invenerint sequenti anno renuntient Capitulo generali. Abbas de Lanquen hoc alteri collegae suo denuntiet...*“

69 CDB III.1, s. 113–114, č. 98. Jde o prodej vsi Doloplazy velehradskému klášteru. K intenzivním kontaktům s bavorským Langheimem dodejme ještě, že právě odtud získal markrabě Přemysl ostatky, které daroval olomouckému kostelu. *Necrologium Olomucense*, s. 561: záznam ke 3. září „*Translatio digiti sti. Nycolai per dominum Premizil, marchionem Moravie, de claustro Lanquen in Olmutz et corporis ste Cordule*“.

70 CDB III.1, s. 97–100, č. 88.

71 CDB III.1, s. 150–153, č. 120.

Kultivace země (1233–1235)

Od konce roku 1233 v nastalé atmosféře klidu výrazně narůstá činnost markrabčí kanceláře a Přemyslův pohyb lze v následujícím období lépe sledovat. Markrabě se intenzivně stará o svěřené državy. Počátkem prosince se ve Znojmě objevují zástupci některých předních církevních institucí z Čech a za jejich přítomnosti potvrzuje držení a svobody moravských statků pražského biskupství.⁷² Také moravským državám litomyšlského kláštera se dostalo koncem prosince podobných výsad.⁷³ V dubnu následujícího roku udílí markrabě hradištskému klášteru imunity pro jeho ves Oldřišov.⁷⁴

Možnost věnovat se vnitřním záležitostem Moravy byla podmíněna i poměry v sousedních zemích, kde se situace koncem roku 1233 také uklidnila. Po podzimním vpádu Uhrů do Rakous třeskot zbraní utichl, nedávné rozmišky byly načas zapomenuty a dřívější nepřátelé se sesedli k jednomu stolu. Fridrich II. Rakouský vdával na přelomu dubna a května 1234 svojí sestru Konstancii za Jindřicha Míšeňského a pozvání ke svatebnímu veselí přijali mimo jiné i český král Václav I. a jeho bratr, moravský markrabě Přemysl.⁷⁵ Koncem listopadu 1234 se markrabě také stal, stejně jako mnoho jiných duchovních i světských vládců, jedním z cílů papežské agitace, směřující k podpoře znovudobytí Svaté země.⁷⁶ Rehořova výzva k vyslání vojenského kontingentu však zůstala bez odezvy.

Přemysl se dál nerušeně věnuje moravským záležitostem a v této době se jasným těžištěm jeho aktivit stává jižní Morava.⁷⁷ Svoji přízeň projevuje církevním institucím, louckému klášteru,⁷⁸ klášteru v Oslavanech,⁷⁹ olomouckému biskupství,⁸⁰ klášteru v Zábrdovicích⁸¹ a klášteru u svatého Petra v Olomouci.⁸² Při říj-

⁷² CDB III.3, s. 394–396, č. 278.

⁷³ CDB III.1, s. 53–54, č. 53.

⁷⁴ CDB III.1, s. 69–71, č. 66.

⁷⁵ *Continuatio Sancrucensis secunda*, MGH SS IX, s. 637–638: „...*Fridericus illustris dux Austrie et Styrie, et Theodora ducissa mater sua, in octavis pasce ad festum apostolorum Philippi et Iacobi nuptias sollempnes celebrant in campo iuxta Stadelowe; ubi marcravius de Meyssen sororem iam dicti ducis Constantiam nomine duxit in uxorem, presentibus regibus Ungarie videlicet et Bohemie, et archiepiscopo Salzpurgense, Pataviense, Babenbergense, Frisiense et Secoviense episcopis, et marcravio de Moravia, Saxonie et Karinthie ducibus et lanrcravio Turingie, mediantibus et allis quam pluribus. ...*“; *Continuatio Admutensis*, MGH SS IX, s. 593.

⁷⁶ CDB III.1, s. 110, č. 94.

⁷⁷ Na konci října pobývá ve Znojmě (CDB III.1, s. 94–97, č. 87; s. 97–100, č. 88; s. 100–104, č. 89) a od listopadu do poloviny roku 1235 je doložena jeho přítomnost pouze v Brně (CDB III.1, s. 104–106, č. 90; s. 107–108, č. 91; s. 129–133, č. 107; 139–140, č. 113; s. 147–149, č. 119.)

⁷⁸ CDB III.1, s. 80–81, č. 74; s. 94–97, č. 87.

⁷⁹ CDB III.1, s. 84, č. 77; s. 111–112, č. 96.

⁸⁰ CDB III.1, s. 100–104, č. 89.

⁸¹ CDB III.1, s. 112–113, č. 97.

⁸² CDB III.1, s. 157, č. 126.

nové návštěvě Prahy na žádost své sestry Anežky obdaroval špitál svatého Františka.⁸³ Série donací různým řádovým domům pokračuje privilegii pro tišnovský klášter,⁸⁴ rajhradský klášter,⁸⁵ pro johanitské statky na Moravě⁸⁶ a pro kláštery hradištský,⁸⁷ zábrdovický⁸⁸ a klášter v Doubravniku.⁸⁹ Vyjma několika udělení patronátních práv drtivá většina těchto listin zajišťuje svým příjemcům rozsáhlé imunity podle kláštera velehradského.⁹⁰ V menší míře za vzor posloužilo privilegium olomouckého biskupství.⁹¹

Úctyhodnou řadu listin pro církevní instituce z období od července 1234 do července 1235 narušuje jediná, která není určena žádnému duchovnímu ústavu a její výjimečnost nespočívá pouze v tom. Jedná se o privilegium pro uničovské měšťany.⁹² Přemysl městské obci jednak potvrzuje starší privilegia, dále upravuje vztah k lovčímu, stanovuje soudní kompetence a potvrzuje milové právo. Nejzajímavější je však pasáž vypovídající o nadějích, které markrabě vkládal do města jako do centra důlního podnikání na severozápadní Moravě. Hornické aktivity však byly ještě v plenkách a ustanovení se v praxi neprosadila, hlavně proto, že rudná ložiska v okolí nesplnila očekávání. Listinu pro jinou městskou komunitu od markraběte Přemysla nemáme, svoji péči však jistě věnoval i jiným sídlům.⁹³

Markrabě Přemysl důstojně pokračoval v průkopnických šlépějích svého strýce Vladislava Jindřicha, o čemž svědčí nejen výše naznačené aktivity. S jeho osobou lze například spojit příchod dominikánů do Brna ke kostelu sv. Michala⁹⁴ a neméně důležité bylo toto období také pro formování moravské šlechty.⁹⁵

83 CDB III.1, s. 90–93, č. 85.

84 CDB III.1, s. 97–100, č. 88; s. 139–140, č. 113.

85 CDB III.1, s. 104–106, č. 90.

86 CDB III.1, s. 107–108, č. 91.

87 CDB III.1, s. 125–129, č. 106.

88 CDB III.1, s. 129–133, č. 107.

89 CDB III.1, s. 147–149, č. 119.

90 Srovnej CDB II, s. 319–323, č. 321.

91 CDB II, s. 52–55, č. 59.

92 CDB III.1, s. 82–83, č. 76. Rozborem listiny se zabýval Š e b á n e k , J.: *Uničovská listina*, především s. 6–8, 14–15. Nověji pak W i h o d a , M.: *Geneze městského zřízení*, s. 25–27. Srovnej také H r u b ý , František: *Severní Morava v dějinách*. Brno 1947, s. 160–162.

93 Srovnej komentáře k jednotlivým sídlům v příloze 2 Místa pobytu a dále např. W i h o d a , M.: *Geneze městského zřízení*, D o l e ž e l , Jirí: *K městskému zřízení na středověkém Brněnsku do roku 1411*. Mediaevalia archaeologica 2, Brno a jeho region. Praha – Brno 2000, s. 168–186.

94 CDB IV.1, s. 223, č. 127.

95 Náznakem W i h o d a , M.: *Geneze moravské šlechty*, s. 38–39.

Soumrak nad rakouským vévodou (1235–1236)

Když se císař Fridrich II. v polovině roku 1235 vracel do říše, aby provedl konečné zúčtování se svým nezdárným synem, králem Jindřichem (VII.), setkal se v Neumarktu s rakouským a štyrským vévodou Fridrichem.⁹⁶ Jak nás zpravuje pozdější císařův manifest, vznesl vévoda požadavek na vojenskou a finanční podporu na vedení války s Čechy a Uhry.⁹⁷ Možná se také jednalo o podporu krále Jindřicha (VII.) nebo o uherskou korunu. Ať už byly návrhy posledního Babenberga jakékoliv, jisté je, že jim císař nepopřál sluchu a oba Fridrichové se nerozešli v dobrém. A zatímco sebevědomý Štauf ve Wormsu dosáhl internace svého syna a uzavřel sňatek s Isabelou Anglickou, jeho jmenovec zabředával do potyček se sousedy. Netrvalo dlouho a Fridrich Bojovný musel čelit vpádu uherského vojska. To bylo záhy podpořeno i českými oddíly. Obrana země se zcela zhroutila a k pustošení vojáků se připojil i rozvodněný Dunaj. Živel dal vévodovi šanci, aby alespoň na čas oddálil svůj pád. S Uhry si zajistil smír penězi a česká vojska se také stáhla.

Nyní vstoupil do hry císař Fridrich II., který měl už s babenberským dědictvím své vlastní plány. Vévoda Fridrich mu sám nahrával svým nepředloženým chováním. Nejen že neustále ohrožoval své sousedy a porušoval práva zemské ministeriality, ale dopustil se i bezpráví na vlastní matce Theodoře, která se před svým synem musela uchýlit k českému králi. A když ignoroval opakované výzvy, aby se dostavil před říšský sněm, císaři došla trpělivost a zahájil s nezdárným vazalem proces.⁹⁸ V červnu 1236 na sněmu v Augsburgu vydal manifest vypočítávající přečiny rakouského vévody.⁹⁹ Vyhlásil nad ním říšskou klatbu a její vykonavatelům, mezi nimiž byl i český král Václav, se císař zavázal, že bez jejich vědomí a souhlasu neuzavře s vévodou příměří.¹⁰⁰ Císař sám zůstal v pozadí, iniciativu přenechal svým pověřencům a odebral se za Alpy pořádat italské záležitosti.

Rakouský vévoda Fridrich II. rychle ztrácel pevnou půdu pod nohama. Vykonavatelé říšské klatby Ota Bavorský, český král Václav I. a další překročili hranice jeho panství. Vévoda sáhl v agonii k poslednímu zoufalému opatření. Během jediného dne vyraboval všechny kláštery v zemi a obyvatelstvo zatížil obrovskou daní. Tímto krokem si však pod sebou podřízl větev a pouze urychlil svůj pád. Jeho poddaní se proti němu postavili a připojili se k postupujícím vojskům císařových zmocněnců, kterým záhy otevřela své brány i Vídeň. Zlomenému vévo-

⁹⁶ Ke vztahům obou Fridrichů v letech 1235–1236 srovnej L e c h n e r , K.: *Die Babenberger*, s. 279–282 a také N o v o t n ý V.: *České dějiny* I.3, s. 654–663. O následujícím dění u jižních sousedů nás poměrně podrobně zpravují *Continuatio Sancrucensis secunda*, MGH SS IX, s. 638–639 a dále *Annales sancti Rudberti Salisburgenses*, MGH SS IX, s. 786; *Annales Mellicenses*, MGH SS IX, s. 508; *Continuatio Lambacensis*, MGH SS IX, s. 558.

⁹⁷ CDB III.1, s. 165–167, č.131; MGH Const. II, s. 269–272, č. 201.

⁹⁸ B r u n n e r , Karl: *Zum Prozeß gegen Herzog Friedrich II. von 1236*. MIÖG 78, 1970, s. 260–273.

⁹⁹ CDB III.1, s. 165–167, č.131; MGH Const. II, s. 269–272, č. 201.

¹⁰⁰ CDB III.1, s. 167–168, č.132; MGH Const. II, s. 272–273, č. 202.

dovi zůstalo věrno jen Vídeňské Nové Město a několik hradů. Král Václav tak splnil císařův úkol, zanechal ve Vídni posádku a vrátil se do Čech v očekávání věcí příštích.

Markrabě Přemysl se ve víru všech těchto událostí poněkud vytrácí. Od druhé poloviny roku 1235 jsme svědky rapidního poklesu činnosti jeho kanceláře.¹⁰¹ Že to ovšem neznamená jeho naprosté stažení do ústraní, naznačuje mimo jiné sbírka listů formulářového typu obsažená v jednom z vídeňských kodexů.¹⁰² Podle ní na konci roku 1235 nabízí vévoda Fridrich markraběti 4000 hřiven stříbra za vojenskou podporu, Přemysl ujišťuje švagra o svém přátelství a bere si čas na rozmyšlenou. Konečně rádci markraběte varují před podporou vévody a radí mu, aby se kvůli zaneprázdněnosti omluvil.¹⁰³ Tyto tři listy svědčí o tom, že vévoda v tísní hledal spojence, kde se dalo, a při té příležitosti si vzpomněl také na svého moravského švagra. Není ale divu, že se Přemysl rozhodl jeho žádosti nevyhovět. Hrouťící se pozice rakouského vévody byla natolik bijící do očí, že Přemysl dlouho neváhal, na čí stranu se připojit. A tak ho za půl roku nalézáme ve výčtu těch, kteří byli, dle císařova manifestu, poškozováni podivnými rozmary lehkomyšlného rakouského vévody.¹⁰⁴ Markrabě se asi v této chvíli rozhodl podpořit svého staršího bratra, který si od pokoření vévody Fridricha patrně sliboval rozšíření území svého království za Dyji až k Dunaji. Král Václav možná v této souvislosti pověřil svého bratra i jinými úkoly. Pro netečnost pramenů k činům markraběte se nám však pravděpodobně nepodaří postihnout jeho roli při probíhajících operacích.

Na cestě k uherskému exilu (1237)

Koncem roku 1236 císař náhle překročil Alpy a v lednu 1237 ho uvítala Vídeň. Sem byl také svolán říšský sněm.¹⁰⁵ Na něj se dostavil i král Václav. Bohužel nevíme, zda byl na sněmu přítomen také markrabě Přemysl. Proběhla zde volba císařova syna Konráda králem, ale také se zde mělo rozhodnout o dalším osudu babenberských držav. Vídeň byla prohlášena říšským městem a z dalšího císařova počínání bylo jasno, že celé Rakousy a Štýrsko si hodlá ponechat. Když král Václav viděl, že z tučné kořisti na něj nezbude zhora nic, urychleně odjel.

¹⁰¹ Do roku 1236 se hlásí pouze 2 listiny CDB III.1, s. 174–175, č. 140 a CDB III.1, s. 176, č. 141. První z nich je však pozdějším falsem, srovnej D u š k o v á , Sáša: *Listiny rudíkovské*. ČMM 68, 1948, s. 244–282.

¹⁰² Regesty listů z této sbírky s komentářem vydal Auer, Leopold (ed.): *Eine österreichische Briefsammlung aus der Zeit Friedrichs des Streitbaren*. MIÖG 77, 1969, s. 43–77.

¹⁰³ Auer, L. (ed.): *Eine österreichische Briefsammlung*, s.72, č. 32, 33 a 34.

¹⁰⁴ CDB III.1, s. 165–167, č. 131: „...conterminum sibi regem turbaverat, principes imperii, videlicet te regem Boemie, ...et Morauię marchionem fecit offendere...“

¹⁰⁵ K událostem na vídeňském sjezdu viz L e c h n e r , K.: *Die Babenberger*. s. 282–283.

V létě 1237 Václav řešil poněkud jiné starosti, již podruhé zasahoval na Moravě proti svému bratrovi. Ke konfliktu se asi schylovalo již dříve.¹⁰⁶ Podrobnosti nám bohužel zůstávají skryty.¹⁰⁷ Víme tolik, že markrabě Přemysl musel před hněvem bratra kvapně odjet. Pravděpodobně tehdy v nejvyšší tísní mu jeden z jeho věrných, Viktor, syn Bludův, zapůjčil dva válečné hřebce.¹⁰⁸ Na jejich hřbetě markrabě Přemysl odcválal do Uher ke dvoru krále Bély IV.

Stejně jako v konfliktu v létě 1233 sehrála i nyní významnou úlohu formující se šlechtická obec.¹⁰⁹ Zatímco postoj předních mužů v roce 1233 zhroucení Přemyslových pozic oddálil, v roce 1237 naopak vedl k urychlení jeho pádu. V rozhodující chvíli totiž do Václavova tábora přešla značná část představitelů hlavních moravských rodů a věrnost markraběti zachovali z významnějších pouze Bludovici a páni z Deblína.¹¹⁰ Jen tak si lze vysvětlit, že Přemysl byl akcí krále zaskočen natolik, že se ocitl v krajní nouzi, z níž mu východisko poskytla půjčka Viktora, syna Bludova. Nutno ale připomenout, že král neovládl pole zcela bez boje.¹¹¹ Odpor však netrval dlouho a již 14. srpna je brněnský kostel svatého Petra králem odškodňován „...*pro dampnis et spoliis illatis ecclesie ab exercitu*

¹⁰⁶ Již od poloviny roku 1235, kdy stopy po Přemyslově činnosti výrazně blednou, přebírá král větší iniciativu na Znojemsku (viz výše). Možná právě slova Přemyslovy listiny z ledna 1237 – CDB III. 1, s. 179–182, č. 144 „...*nos tamen nichilominus in patrii nostri successimus hereditatem...nos in ipsius principatu principantes, marchiam Morauiie gubernantes...*“ jsou upozorněním králi, že přeci jemu náleží celé dědictví po Vladislavu Jindřichovi. Určitý vliv mohl mít také nezdar babenberské mise. Ale to už se ocitáme na poli čistých spekulací. Příčin druhého Přemyslova odboje se již asi nedopátráme.

¹⁰⁷ O bratrském sváru se výslovně zmiňuje pouze *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae*, FRB V, s. 137, něco o souvislostech nám také dávají tušit listiny CDB III.1, s. 202–205, č. 164; s. 205–207, č.165, CDB III.2, s. 280–283, č. 214.

¹⁰⁸ CDB III.2, s. 280–283, č. 214: „...*necessitati compassus mee obtulit michi duos dextrarios XXX valentes marcas...*“ Touto listinou markrabě Přemysl nedlouho před svou smrtí Viktora odměňuje.

¹⁰⁹ Jak připomíná Pulkava (srovnej pozn. 28), otevřenému střetu mezi bratry předcházela Václavova obava, jak se zachovají jeho *barones et nobiles*.

¹¹⁰ Na příklon většiny moravské šlechty ke králi a na roli Bludoviců poukázal již W i h o d a , M.: *Geneze moravské šlechty*, s. 39, pozn. 80. Srovnej CDB III.1, s. 205–207, č. 165. Touto listinou odměňuje král Václav brněnského plebána Zdislava a ve svědečně řadě zastihneme i Václavovy čerstvé stoupence. Naopak na Václavových listinách chybí právě Bludovici a dál výrazně vystupují po Přemyslově boku (CDB III.1, s. 179–182, č. 144; s. 215–216, č. 174; s. 222–223, č. 179; CDB III.2, s. 246–248, č. 194; CDB III.3, s. 416–417, č. 298). Obdobně je tomu i s pány z Deblína (srovnej tamtéž), i když v jejich případě usuzují pouze na základě výskytu ve svědečných řadách, protože nemáme žádnou obdobu odměnění člena rodu, jako je tomu u Bludoviců (CDB III.2, s. 280–283, č. 214).

¹¹¹ Že král musel použít vojenské síly vyplývá z líčení *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae*, FRB V, s. 137: „...*Prziemisl, marchio Moravie, fugit in Ungariam ..., defensoribus in castris probis relictis, qui regis potencie castra defendendo viriliter restiterunt. Unde rex ante castra de lignis lapidibus et argilla nec non fossatis optimis circumdata fieri iussit alia castra firmissima, per que castra statim cepit predicta, quoniam nova veterum vias totaliter precluserunt, ut non possent egredi milites vel intrare.*“ O škodách způsobených Václavovým vojskem vypovídá CDB III.1, s. 205–207, č.165 a také P e š i n a

nostro...“.¹¹² Ještě předtím však proběhlo drobné přerozdělení držav, když se královu synovci Oldřichovi Korutanskému dostalo břeclavské provincie.¹¹³ Přemyslův osud byl zpečetěn, bez jakéhokoliv zázemí na Moravě se ocitl v uherském vyhnanství.

Díl země k životu potřebný (1238)

Nevíme, kdy se markrabě Přemysl vrátil z uherského exilu. Jeho přítomnost na Moravě je doložena až na počátku roku 1238,¹¹⁴ ale je pravděpodobné, že k dohodě s bratrem došlo již dříve. Svoji úlohu ve zprostředkování smíření znesvářených sourozenců sehrál uherský král Béla IV.¹¹⁵ Jak nám dále vypráví Pulkavova kronika, „...*rex fratrem suum Prziemisl ...in suam recepit gratiam, ei provincias Opaviensem et Olomucensem pro vite necessitatibus, quibus contentus fuerat, assignando*...“.¹¹⁶ Přemysl se měl spokojit s apanáží ze severní poloviny Moravy, tedy s Opavskem a Olomouckem. Tomu nasvědčuje i předání exponované břeclavské provincie do správy Oldřicha Korutanského,¹¹⁷ ačkoliv ten se tu později příliš neangažoval. Zbýlé provincie blíže k neklidné jižní hranici si ponechal král Václav pod přímou kontrolou a spravoval je z titulu českého krále.¹¹⁸ Byly pro něho strategicky důležitým nástupišťem při snahách o zisk levého břehu Dunaje.

Vize markraběte o větším podílu při rozhodování o osudech celého státu se tak rozplynula a pod jeho správou zůstala jen část jeho dřívějších držav. Přemysl si nadále podržel markraběcí titul. Je otázkou, zda jeho pravomoc nebyla později opět rozšířena, ale žádný z pramenů tomu nenavědčuje.¹¹⁹ Pokud sledujeme

z Č e c h o r o d u , T.: *Mars Moravicus*, s. 338 v této souvislosti zmiňuje zpusťošení držav kláštera hradišťského.

112 CDB III.1, s. 205–207, č. 165. Na tomto místě bych rád poznamenal, že Š i l h a n , J.: *Počátky tišnovského kláštera*, s. 315, opět klade Přemyslovi vzpouru o rok dříve a to na základě předatování uvedené listiny. Srovnej pozn. 29.

113 CDB III.1, s. 202–205, č. 164: „...*illustris Boemorum rex, avunculus noster, de sua regali auctoritate et potentia principali, quando provinciam Brezlauensem nobis contradidit regendam ac possidendam*...“ Touto listinou ze 14. 7. 1237 potvrzuje břeclavské provincii statuta Konráda Oty. Srovnej H o r n a , Rudolf: *K dějinám centralisace Moravy na počátku XIII. století*. Sborník Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě 4, 1929, s. 24–30 a J a n , L.: *Vznik zemského soudu*, s. 26–29. Vyvstává zde samozřejmě neodbytná otázka, jaký byl osud královny Konstancie, které Břeclavsko náleželo jako věno.

114 CDB III.1, s. 215–216, č. 174.

115 *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae*, FRB V, s. 137: „...*Tandem vero rex fratrem suum Prziemisl predictum mediantibus regis Ungarie precibus in suam recepit gratiam*...“

116 *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae*, FRB V, s. 137.

117 Srovnej pozn. 113.

118 CDB III.2, s. 259–260, č. 202; s. 261–263, č. 204; s. 276–278, č. 212.

119 D u d í k , B.: *Dějiny Moravy* V, s. 181 se domníval, že o rozšíření kompetencí markraběte Přemysla svědčí listina z 1. ledna 1238, kterou potvrzuje klášteru Velehradskému ves

listiny vydané markrabětem Přemyslem po roce 1237,¹²⁰ zjistíme, že disponuje výhradně statky z obou jemu vykázaných provincií. I okruh osob pohybujících se kolem markraběte je většinou ze severní poloviny Moravy. Nejmarkantněji se to projevuje za březnového pobytu roku 1238 v Praze, kdy ho doprovází i skupina opavských měšťanů.¹²¹ Vše tedy napovídá tomu, že opavská a olomoucká provincie se po zbytek Přemyslova života staly jeho zázemím.

Epilog (1237–1239)

Vztah krále Václava k císaři po vídeňském sněmu poněkud ochladl.¹²² Zároveň se zvyšovala aktivita papežské kurie ve snaze získat spojence proti kacířskému císaři. Na přelomu let 1237 a 1238 se zpoza Alp vypravil do říše sprádat protištaufské nitky papežský zplnomocněnec Albert Behaim. I jeho zásluhou se vylepšovalo postavení rakouského vévody Fridricha, nedávno sraženého na kolena. Ke vznikající nesourodé proticísařské koalici se připojil i král Václav. V naději, že nyní získá alespoň něco málo z rakouského dědictví, dopomohl Fridrichovi k jeho bývalým držávám i postavení. Vévoda se však obratem rychle smířil s císařem a papežem stvořená chatrná koalice se začala rozpadat. Václav svého souseda záhy následoval do císařského tábora. Po jednání s vévodou Fridrichem se prozatím vzdal nadějí na okamžité územní zisky v Rakousku, ale dosáhl alespoň slibu zasnoubení svého syna Vladislava s vévodovou neteří Gertrudou.

Markrabě Přemysl se již výrazněji na probíhajícím diplomatickém zápolení nepodílel. Spíše jen se zájmem sledoval akce svého staršího bratra i rakouského švagra. A do posledního dějství už mu ani nebylo dopřáno zasáhnout. Během posledních dvou let života zavítal ještě několikrát do Prahy za svým bratrem.¹²³ Odměňoval své věrné z krušných let¹²⁴ a pořádal věci poslední.¹²⁵ Dne 16. října

Vlkovice na Znojemsku (CDB III. 1, s. 179–182, č. 144 s datací do 1237). K dataci listiny Š i l h a n , Jindřich: *Cisterciácké datování a vzpoura markraběte Přemysla mladšího*. VVM 23, 1971, s. 322–324, znovu do roku 1238. Osobně se příkláním k roku 1237. Ponecháme-li však toto stranou, sám akt confirmace pro církevní ústav v provincii podléhající markraběti na zboží na Znojemsku není postačující pro tvrzení, že jeho pravomoc byla rozšířena opět i na jižní provincie.

120 CDB III. 3, s. 416–417, č. 298; CDB III. 1, s. 215–216, č. 174; s. 222–223, č. 179; CDB III. 2, s. 246–248, č. 194; s. 280–283, č. 214.

121 CDB III.1; s. 222–223, č. 179: „...dominus Burchardus notarius Oppauiensis, cives Oppauenses: Winadus, Steven, Heroldus, Maroldus...“

122 K následujícímu srovnej N o v o t n ý V.: *České dějiny* I.3, s. 671–703, nověji Ž e m l i č k a J.: *Počátky*, 157–160.

123 CDB III.1, s. 222–223, č. 179; CDB III.2, s. 280–283, č. 214.

124 Především rozsáhlá donace pro Viktora syna Bludova, který mu zapůjčením dvou koňů jistě vytrhl trn z paty v nouzi nejvyšší (CDB III. 2, s. 280–283, č. 214).

125 Vyslovil přání být pochován ve velehradském klášteře, CDB III.2, s. 246–248, č. 194: „... presertim cum etiam ibidem sepulturam deo volente cum patribus nostris habituri simus...“

1239 markrabě moravský Přemysl umírá.¹²⁶ Nic nám bohužel nenapovídá, kde naplnil své dny.¹²⁷ Jeho tělo nebylo uloženo ve velehradském klášteře, jak si markrabě přál, ale v klášteře tišnovském.¹²⁸

Přestože několik míst má v itineráři moravského markraběte Přemysla výlučnější postavení, nelze jednoznačně rozhodnout, kterému z nich dával přednost.¹²⁹ Akční radius jeho činnosti zaujímal celou Moravu, zdá se však, že důležitou základnou nejen v posledních letech života mu bylo Olomoucko a Opavsko. Přemyslův zájem se ale neomezoval pouze na moravské markrabství, jak o tom svědčí jeho opakované návštěvy Prahy, jeden doložený pobyt ve Vídni a čilé kontakty s rakouským vévodou Fridrichem, nebo s langheimským klášteřem.

Markrabě Přemysl pokračoval v započatém díle svého strýce Vladislava Jindřicha. Přestože zůstává tak trochu ve stínu jeho osobnosti, na Moravě pod jeho správou pokračovala rychlá modernizace společnosti. Probíhal čilý kolonizační ruch spojený s důlním podnikáním a s rozvojem měst. Šlechta posilovala své pozice a nastoupila cestu k vytvoření zemské obce. Morava si upevňovala své zvláštní postavení v rámci českého státu. Přemysl Otakar I. a Vladislav Jindřich vytvořili model vlády, který oběma vyhovoval a přinášel jim nemalé výhody, vztahy synů krále Přemysla však spíše komplikoval. A stejně jako markrabě Přemysl nebyl spokojen se svým postavením, tak i král Václav nebyl spokojen s ambicemi svého mladšího bratra. Zde bychom snad mohli hledat jednu z příčin bratrských konfliktů, které poznamenaly Moravu třicátých let 13. století.

¹²⁶ *Necrologium Olomucense*, s. 570: „...Obiit Premizl, Marchio Moravie, qui dedit digitum sti Nycolai et stam Cordulam...“; *Böhmisch-Schlesisches necrologium*, s. 114: „...Premizl filius regis, Marchio Moravie...“

¹²⁷ V posledním roce života vydal markrabě Přemysl jedinou listinu a to bez denního data CDB III.2, s. 280–283, č. 214.

¹²⁸ Viz pozn. 125. CDB III.2, s. 305–306, č. 227: „...Wencezlaus divina clementia quartus rex Boemie, monasterio gloriose virginis Marie in Tusnowize in perpetuum. ... et hoc fecimus precipue pro remedio anime fratris nostri Premizl, clare memorie, quondam illustris marchionis Morawie, cuius corpus in prenominato monasterio requiescit...“

¹²⁹ Nejvíce pobytů je doloženo pro Znojmo, Brno a Olomouc, srovnej časový itinerář v příloze 1 a místa pobytu v příloze 2. Jak upozornil H l a v á č e k , Ivan: *Olomouc jako místo vydání a olomoučtí vydavatelé a příjemci v našich listinách do r. 1253*. Historická Olomouc a její současné problémy VIII. Olomouc 1990, s. 70–71 musel být jeho itinerář současníkům alespoň přibližně znám, neboť právní jednání se již nevztahuje pouze na nejbližší okolí místa pobytu.

Příloha 1 – Časový itinerář markraběte Přemysla.

1209

-----, -----

Jak nás zpravuje Pulkavova kronika, tohoto roku se královně Konstancii narodil syn Přemysl, budoucí moravský markrabě.

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae, FRB V, s. 121: „...Anno Domini MCCI-X^o Constancia regina, uxor Prziemisl regis, pepertit Ottakarum, qui et Prziemisl, postea Moraviae marchionem...“

1228

7. listopad, Oslavany

Král Přemysl Otakar I. uděluje rozsáhlá práva klášteru oslavanskému. Zde také vstupuje poprvé do veřejného života mladý markrabě Přemysl, když se účastní zlistinění práv.

CDB II, s. 315–319, č. 320: „...*Insuper rogavimus venerabilem patrem nostrum Robertum, Olomuncensem episcopum, in presentia filii nostri Premizl, marchionis Moraviae, nec non baronum nostrorum,cui nos cum illustri coniuge nostra Constantia et filio nostro Premizl, interfuimus, excommunicaret.*“

27. listopad, Velehrad (?)

O několik dní později figuruje markrabě Přemysl v obdobné listině, kterou král Přemysl Otakar I. zajišťuje práva klášteru velehradskému. Přestože listina nemá uvedeno místo vydání, na Velehrad by ukazovala zmínka o právě provedeném vysvěcení tamního kostela.

CDB II, s. 319–323, č. 321: „...*Insuper rogavimus venerabilem patrem nostrum Robertum, Olomuncensem episcopum, in presentia filii nostri Premizl, marchionis Moraviae, nec non baronum nostrorum, ..., qui [biskup Robert] etiam tunc temporis ecclesiam eandem consecravit, cui consecrationi nos cum illustri coniuge nostra Constantia et filio nostro Premizl sepe dicto presentaliter, interfuimus, excommunicaret.*“

1232

listopad, Znojmo

Markrabě Přemysl dává svému kaplanovi Řehořovi dva pozemky a les v Loděnicích. Jedná se o první doložený samostatný počín mladého markraběte.

CDB III.1, s. 23–24, č. 25.

1233

21. leden, Olomouc

Přemysl dává spolu s královnou Konstancí klášteru u sv. Petra v Olomouci ves Drozdovice.

CDB III.1, s. 27–28, č. 29.

2. duben, Znojmo

Přemysl dává louckému klášteru patronátní právo kostela v Příměticích.

CDB III.1, s. 36–37, č. 38.

červenec, Bítov-Brno (?)

Počátkem července vtrhl na Moravu s velkým vojskem rakouský vévoda Fridrich II. Největší pozornost soudobých analistů vzbudilo dobytí hradu Bítova. S Fridrichovým vojskem se spojil markrabě Přemysl. Když přitáhl král Václav, Fridrich II. ustoupil zpět do Rakous. Václav obrátil svá vojska proti bratru Přemyslovi, poplenil část Moravy a dobyl Brno.

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae, FRB V, s. 135–136.

Annales Mellicenses, MGH SS IX, s. 508.

Continuatio Lambacensis, MGH SS IX, s. 558.

Continuatio Garstensis, MGH SS IX, s. 596.

- Continuatio Sancrucensis prima*, MGH SS IX, s. 628.
Continuatio Claustroeburgensis tertia, MGH SS IX, s. 637.
Continuatio Sancrucensis secunda, MGH SS IX, s. 637.
Continuatio praedicatorum Vindobonensium, MGH SS IX, s. 727.
Annales sancti Rudberti Salisburgenses, MGH SS IX, s. 785.
Hermani Althahensis annales, MGH SS XVII, s. 392.
Sächsische Weltchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 249.
Anonymi saxonis Historia imperatorum, SRG III, s. 126.

3. září (?), Olomouc (?)

K tomuto dni zaznamenává olomoucké nekrologium přenesení svatých ostatků markrabětem Přemyslem z kláštera langheimského. Možná se tak stalo právě v tomto roce, neboť vzápětí je klášter langheimský odměněn vsí Doloplazy.

Necrologium Olomucense, s. 561: „*Translatio digiti sti. nycolai per dominum Premizl, marchionem moravie, de claustro Lanken in Olmutz et corporis ste Cordule.*“

25. září, ----

Markrabě Přemysl za přítomnosti svého tchána Oty Meranského dává langheimskému klášteru ves Doloplazy.

CDB III.1, s. 50–51, č. 50.

2. prosinec, Znojmo

Markrabě Přemysl potvrzuje statkům pražského biskupství na Moravě svobody a imunity, které jim udělil král Přemysl Otakar.

CDB III.3, s. 394–396, č. 278.

27. prosinec, Olomouc

Markrabě Přemysl osvobozuje statky kláštera litomyšlského na Moravě, jmenovitě ves Pamětice, od břemen a dávek, dává klášteru patronátní právo kostela v Ivanovicích a jeho poddané osvobozuje od mýt na Moravě.

CDB III.1, s. 53–54, č. 53.

1234

5. duben, Velehrad

Markrabě Přemysl uděluje klášteru hradištskému svobody pro jeho ves Oldřišov, což církevní autoritou potvrzuje biskup Robert.

CDB III.1, s. 69–71, č. 66.

konec dubna – začátek května, Stadlau (dnes součást Vídně)

Markrabě Přemysl je spolu s bratrem Václavem a s králem uherským a mnoha jinými knížaty a biskupy přítomen na svatbě Jindřich Míšeňského a sestry Fridricha rakouského Konstancie.

Continuatio Sancrucensis secunda, MGH SS IX, s. 637–638: „...*Fridericus illustris dux Austrie et Styrie, et Theodora ducissa mater sua, in octavis pasce ad festum apostolorum Philippi et Iacobi nuptias sollempnes celebrant in campo iuxta Stadelowe; ubi marcravius de Meyssen sororem iam dicti ducis Constantiam nomine duxit in uxorem, presentibus regibus Ungarie videlicet et Bohemie, et archiepiscopo Salzpurgense, Pataviense, Babenbergense, Frisiense et Secoviense episcopis, et marcravio de Moravia, Saxonie et Karinthie ducibus et lancravio Turingie, mediantibus et allis quam pluribus...*“
Continuatio Admutensis, MGH SS IX, s. 593.

12. červenec, Znojmo

Markrabě Přemysl dává louckému klášteru patronátní právo kostela v Tasovicích.

CDB III.1, s. 80–81, č. 74.

15. srpen, Olomouc

Markrabě Přemysl potvrzuje měšťanům Uničova svobody udělené svými předchůdci upravuje vztah k lovcům, stanovuje soudní kompetence, potvrzuje milové právo a vymezuje hranice uničovského horního okrsku.

CDB III.1, s. 82–83, č. 76.

před 26. srpnem, ----

Markrabě Přemysl na neznámém místě vydal listinu pro klášter oslavanský, ve které mu uděluje patronání právo kostela v Mohelnu.

CDB III.1, s. 84, č. 77.

2. říjen, Praha

Markrabě Přemysl dává špitálu sv. Františka ves Rakšice. Tuto donaci stvrzuje král Václav I.

CDB III.1, s. 90–93, č. 85

22. říjen, Znojmo

Markrabě Přemysl uděluje louckému klášteru rozsáhlá práva a svobody.

CDB III.1, s. 94–97, č. 87.

31. říjen, Znojmo

Markrabě Přemysl provádí základní nadání tišnovského kláštera a připomíná, že to byl on, kdo dal klášteru k dispozici právě Tišnov. Král Václav se připojuje k jeho donaci.

CDB III.1, s. 97–100, č. 88.

[konec října, Znojmo]

Markrabě Přemysl potvrzuje a rozšiřuje na žádost biskupa Roberta svobody olomouckého biskupství.

CDB III.1, s. 100–104, č. 89.

2. listopad, Brno

Markrabě Přemysl dává se souhlasem krále Václava I. rajhradskému klášteru stejné svobody, které král Přemysl Otakar I. udělil klášteru velehradskému a obnovuje též privilegia udělená knížaty Boleslavem II. a Břetislavem. Vsi Rajhrad poblíž kláštera stvrzuje tržní právo.

CDB III.1, s. 104–106, č. 90.

10. listopad, Brno

Markrabě Přemysl, na žádost bratra Huga, který spravuje statky johanitského řádu na Moravě, potvrzuje práva a svobody udělené johanitskému řádu markrabětem Vladislavem Jindřichem a králem Přemyslem Otakarem I. Opět tak činí se souhlasem krále Václava I.

CDB III.1, s. 107–108, č. 91.

----, ----

Markrabě Přemysl dává klášteru oslavanskému patronátní právo kostela v Nové Cerekvi.

CDB III.1, s. 111–112, č. 96.

----, Opava

Přemysl, markrabě moravský, osvobozuje ves kláštera zábrdovického Levice od všech služebností a břemen a dává jí stejná práva, která mají statky kláštera velehradského.

CDB III.1, s. 112–113, č. 97.

[1234 – březen 1235], ----

Přemysl, markrabě moravský, dává klášteru svatého Štěpána v Hradišti u Olomouce táž práva podle vzoru biskupství olomouckého. Král Václav I. připojuje souhlas a olomoucký biskup Robert vše zajišťuje církevní autoritou.

CDB III.1, s. 125–129, č. 106.

1235

28. března, Brno

Přemysl, markrabě moravský, uděluje klášteřu Panny Marie v Zábrdovicích stejná práva, jaká dostal klášter velehradský. Král Václav I. souhlasí a olomoucký biskup Robert hrozí narušitelům privilegia klatbou.

CDB III.1, s. 129–133, č. 107.

6. červen, Brno

Přemysl, markrabě moravský, dává klášteřu tišnovskému ves Lomničku se všemi právy, která již dříve tomuto klášteřu udělil. Král Václav I. a olomoucký biskup Robert tento akt opět potvrzují.

CDB III.1, s. 139–140, č. 113.

29. červenec, Brno

Přemysl, markrabě moravský, dává klášteřu v Doubravníku na žádost abatyše a pozdějšího probošta Vojtěcha, ves Žešov, majetky a vsi, jejichž jména jsou uvedena, a potvrzuje mu štědře udělené svobody a práva. Král Václav I. a olomoucký biskup Robert opět přivěšují své pečeti.

CDB III.1, s. 147–149, č. 119.

-----, -----

Přemysl, markrabě moravský, osvobozuje na žádost své manželky Markéty osm dvorů klášteřa svatého Petra v Olomouci, ležících pod tímto klášteřem, od závazků k olomouckému hradu.

CDB III.1, s. 157, č. 126.

1236

-----, Brno

Přemysl, markrabě moravský, potvrzuje klášteřu oslavanskému ves kdysi koupenou od Heřmana z Rudíkova a patronátní právo kostela v Rudíkově, které mu daroval tentýž šlechtic se souhlasem své matky.

CDB III.1, s. 174–175, č. 140.

-----, Olomouc

Přemysl, markrabě moravský, potvrzuje johanitskému řádu majetky ve vsi Koberčice, která kdysi patřila ke hradu.

CDB III.1, s. 176, č. 141.

1237

1. leden, Olomouc

Přemysl, markrabě moravský, potvrzuje klášteřu velehradskému ves Vlkovice, kterou klášteřu daroval král Václav I. za škody, které klášter utrpěl během králova tažení na Moravu.

CDB III.1, s. 179–182, č. 144.

červenec – zima(?), Uhry

Markrabě Přemysl se opět vzepřel svému bratru Václavovi a utekl do Uher. Není nám známo, jak dlouho se zde zdržel. Vrátil se zpět po zprostředkování uherského krále Bély IV., král Václav I. mu však ponechal pouze Opavsko a Olomoucko.

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae, FRB V, s. 137: „...Anno Domini MCCXXXVIIº Prziemisl, marchio Moravie, fugit in Ungariam a facie fratris sui, regis Boemie Wenceslai, defensoribus in castris probis relictis, qui regis potencie castra defendendo viriliter res-titerunt. Unde rex ante castra de lignis lapidibus et argilla nec non fossatis optimis circumdata fieri iussit alia castra firmissima, per que castra statim cepit predicta, quoniam nova veterum vias totaliter precluserunt, ut non possent egredi milites vel intrare. Tandem vero rex fratrem suum Prziemisl

predictum mediantibus regis Ungarie precibus in suam recepit gratiam, ei provincias Opaviensem et Olomucensem pro vite necessitatibus, quibus contentus fuerat, assignando....“

1238

počátek roku, -----

Markrabě Přemysl osvobozuje statky johanitů ve Vážanech od různých dávek.
CDB III.3, s. 416–417, č. 298.

27. leden, Hulín

Přemysl, markrabě moravský, dává svůj souhlas s donací újezdu Semislav, který daroval doubravnickému klášteru Vojtěch z Medlova.
CDB III.1, s. 215–216, č. 174.

30. březen, Praha

Markrabě Přemysl dává klášteru hradištskému ves Polom opatřenou stejnými právy, která mají ostatní klášterní statky.
CDB III.1, s. 222–223, č. 179.

1. srpen, Velehrad

Markrabě Přemysl dává klášteru velehradskému statek Zablachany s přilehlým lesem, určuje nové hranice lesa a dává klášteru své důchody ze železných dolů v zemi.
CDB III.2, s. 246–248, č. 194.

1239

[před 16. říjnem], Praha

Markrabě Přemysl dává dědičně Viktorovi, synu Bludovu, jmenované statky za věrnost a prokázané služby, konkrétně za to, že mu ve stavu nouze dal dva válečné koně v ceně třiceti hřiven. Král Václav připojuje svůj souhlas.
CDB III.2, s. 280–283, č. 214.

16. říjen, -----

Markrabě Přemysl na neznámém místě umírá a jeho tělo bylo pochováno v tišnovském klášteře.
Necrologium Olomucense, s. 570: „*Obiit Premizl, Marchio moravie, qui dedit digitum sti nycolai et stam cordulam.*“

Böhmisch-Schlesisches necrologium, s. 114: „...*Premizl filius regis, Marchio Moravie...*“

CDB III.2, s. 305–306, č. 227: „...*Wencezlaus divina clementia quartus rex Boemie, monasterio gloriose virginis Marie in Tusnowize in perpetuum. ... et hoc fecimus precipue pro remedio anime fratris nostri Premizl, clare memorie, quondam illustris marchionis Morawie, cuius corpus in pre-nominato monasterio requiescit...*“

Příloha 2 – Místa pobytu

Bítov

1233

V červenci 1233 při svém vpádu na Moravu hrad obsadil rakouský a štyrský vévoda Fridrich II. Markrabě Přemysl s ním byl ve spojení a vojensky ho podpořil.

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Cronicon Bohemiae, FRB V., s. 135–136.

Annales Mellicenses, MGH SS IX, s. 508.

Continuatio Lambacensis, MGH SS IX, s. 558.

Continuatio Garstensis, MGH SS IX, s. 596.

Continuatio Sancrucensis prima, MGH SS IX, s. 628.

Continuatio Claustroeburgensis tertia, MGH SS IX, s. 637.

Continuatio Sancrucensis secunda, MGH SS IX, s. 637.

Continuatio praedicatorum Vindobonensium, MGH SS IX, s. 727.

Annales sancti Rudberti Salisburgenses, MGH SS IX, s. 785.

Hermani Althahensis annales, MGH SS XVII, s. 392.

Brno

1233, 1234, 1235, 1236

Brno se během první poloviny 13. věku velice rychle rozvíjelo a patří k sídlům, která zauímají v itineráři moravského markraběte významnější postavení. Když Václav I. vytáhl proti svému bratru, zahraničního zpravodaje zaujalo právě dobytí Brna. Markrabě Přemysl zde pobýval hlavně od listopadu 1234 do července 1235. Z této doby známe i jeden zajímavý detail. Jedno z jednání totiž proběhlo v domě jistého Brumona. S markrabětem Přemyslem je třeba také spojit příchod dominiánů ke kostelu svatého Michala.

1233:

Sächsische Weltchronik, MGH Deutsche Chroniken II, s. 249.

1234:

CDB III.1, s. 104–106, č. 90; s. 107–108, č. 91 : „...*Acta sunt hec Brunne in domo Brumonis monetarii regis...*“

1235:

CDB III.1, s. 129–133, č. 107; s. 139–140, č. 113; s. 147–149, č. 119.

1236:

CDB III.1, s. 174–175, č. 140.

CDB IV. 1, s. 223, č. 127.

Hradisko u Olomouce(?)

Tento starobylý moravský klášter je příjemcem tří listin od markraběte Přemysla. Vzhledem k tomu, že je tento ústav blízko u Olomouce, kde markrabě častěji pobýval, nabízí se možnost, že Přemysl zavítal i do hradišského kláštera.

CDB III.1, s. 69–71, č. 66; s. 125–129, č. 106; s. 222–223, č. 179.

Hulín

1238

Markrabě Přemysl zde vyslovil svůj souhlas s darováním Vojtěcha z Doubravníka klášteru doubravníckému.

CDB III.1, s. 215–216, č. 174.

Langheim (?)

Langheimský klášter udržoval poměrně čilé styky s velehradským klášterem stojícím ve filiační řadě cisterciáckých fundací jen o dva stupně níže. Langheimskému opatu také připadla úloha ověřit vhodnost místa pro lokaci tišnovského kláštera. Právě z bavorského Langheimu získal markrabě

Přemysl ostatky svaté Korduly a svatého Mikuláše pro olomoucký kostel. Oplátkou daroval klášteru ves Doloplazy, kterou následujícího roku langheimský opat za svého pobytu na Moravě prodal velehradskému klášteru.

Necrologium Olomucense, s. 561: „*Translatio digiti sti. nycolai per dominum Premizl, marchionem moravie, de claustro Lancken in Olmutz et corporis ste Cordule.*“

Canivez, J. (ed.): *Statuta capitulorum* II, s. 130, č. 21: „...*Petitio marchionis Moraviae de construenda abbatia committitur de Lanquen et de Plays abbatibus qui ad locum personaliter accedentes, locum et circumstantias diligenter inspiciant et quid invenerint sequenti anno renuntient Capitulo generali. Abbas de Lanquen hoc alteri collegae suo denuntiet.*...“

CDB III.1, s. 50–51, č. 50.

CDB III.1, s. 113–114, č. 98.

Olomouc

1233, 1234, 1236, 1237

Olomouc patřila k významným starým moravským centrům. Od počátku svého úřadu zde markrabě častěji pobýval. Jeho přízni se těšil především klášter u svatého Perta a také kapitulní kostel, v jehož paměť se zapsal darováním ostatků svaté Korduly a svatého Mikuláše. Paradoxem ovšem je, že po návratu z uherského exilu, kdy měl markrabě Přemysl disponovat pouze Opavskem a Olomouckem, nemáme jediný doklad o jeho návštěvě Olomouce.

1233:

CDB III.1, s. 27–28, č. 29; s. 53–54, č. 53.

1234:

CDB III.1, s. 82–83, č. 76.

1236:

CDB III.1, s. 176, č. 141.

1237:

CDB III.1, s. 179–182, č. 144.

Opava

1234

Pouze jediný doklad máme o pobytu markraběte Přemysla v tomto centru jedné z moravských provincií. Vzrůstající význam Opavy však dává tušit, že sem markrabě zavítal častěji, zvláště, když jeho moc byla po roce 1237 omezena pouze na severněji položené oblasti Moravy. O jeho bližším vztahu k městu vypovídá také přítomnost skupiny opavských měšťanů v jeho průvodu během březnového pobytu v Praze roku 1238.

1234:

CDB III.1, s. 112–113, č. 97.

CDB III.1; s. 222–223, č. 179: „...*dominus Burchardus notarius Oppaiensis, cives Oppaienses: Winadus, Steven, Heroldus, Maroldus.*...“

Oslavany

1228

Zde vůbec poprvé se Přemysl objevuje jako moravský markrabě. V průvodu otcově se účastnil udělení práv oslavanskému klášteru. Při té příležitosti proběhlo asi také i svěcení klášterního kostela. Ačkoliv není doklad o dalším pobytu markraběte ve zdech tohoto kláštera, několik listin, kterými markrabě pamatoval na klášter, a relativní blízkost ústavu u Brna nabízejí možnost, že návštěva z roku 1228 nebyla poslední.

1228:

CDB II, s. 315–319, č. 320.

CDB III.1, s. 84, č. 77; s. 111–112, č. 96; s. 174–175, č. 140.

Praha

1234, 1238, 1239

Toto starobylé centrum přemyslovských držav táhlo vždy k sobě jako magnet všechny členy vládnoucího rodu. I markrabě Přemysl by se asi raději viděl na místě svého staršího bratra. Bylo mu však pouze dopřáno ho v jeho sídle navštěvovat.

1234:

CDB III.1, s. 90–93, č. 85

1238:

CDB III.1, s. 222–223, č. 179.

1239:

CDB III.2, s. 280–283, č. 214.

Stadlau-Vídeň

1234

Na přelomu dubna a května roku 1234 se markrabě Přemysl účastnil svatby na dvoře rakouského a štyrského vévody Fridricha. Jeho pobyt zde se ale pravděpodobně neomezil na tento jediný doložený případ. Již dřívější spojení obou švagrů naznačuje možnost častějších návštěv. Nesmíme zapominat, že ze Znojma do Vídně není příliš daleko.

1234:

Continuatio Sancrucensis secunda, MGH SS IX, s. 637–638.*Continuatio Admutensis*, MGH SS IX, s. 593.**Tišnov**

Mladá fundace královny vdovy Konstancie se těšila značné přízni celého vládnoucího rodu. I markrabě Přemysl nejednou vznikající klášter podpořil a není vyloučeno, že ho i během svého života navštívil. Jisté je však pouze to, že do zdí kláštera vedla jeho cesta poslední.

CDB III.2, s. 305–306, č. 227: „... *Wencezlaus divina clementia quartus rex Boemie, monasterio gloriose virginis Marie in Tusnowize in perpetuum. ... et hoc fecimus precipue pro remedio anime fratris nostri Premisl, clare memorie, quondam illustris marchionis Morawie, cuius corpus in pre-nominato monasterio requiescit...*“.

CDB III.1, s. 97–100, č. 88; s. 139–140, č. 113.

Velehrad

1234, 1238

Dva bezpečné záznamy v cestovním itineráři markraběte Přemysla nasvědčují, že si byl velmi dobře vědom významu této instituce, která byla dílem olomouckého biskupa Roberta a markraběte Vladislava Jindřicha. Klášter nebyl ušetřen ani jeho štědrosti. Mimo jiné dává markrabě roku 1238 ústavu možnost využít nálezy železné rudy v darovaném okrsku na financování dostavby klášterních budov. V témže roce také vyslovil přání být pohřben v klášterní kryptě po boku svého strýce.

1234:

CDB III.1, s. 69–71, č. 66.

1238:

CDB III.2, s. 246–248, č. 194.

CDB III.1, s. 179–182, č. 144.

Znojmo

1232, 1233, 1234

Znojemský hrad patřil odedávna k významným politickým centrům přemyslovské dynastie. Zde také markrabě Přemysl učinil své první samostatné kroky. Mohl odtud udržovat čilé styky s rakouským švagrem. Po roce 1234 však nemáme jediný doklad o pobytu markraběte Přemysla ve Znojmě. Zdá se, že těžiště jeho aktivit se postupně přesouvá více k severu, zvláště pak po roce 1237. Král

Václav chtěl mít jistotu při zajištění neklidného jihu a pravděpodobně převzal celou provincii i s jejím centrem pod svou přímou správou.

1232:

CDB III.1, s. 23–24, č. 25.

1233:

CDB III.1, s.36–37, č. 38.

CDB III.3, s.394–396, č. 278.

1234:

CDB III.1, s. 80–81, č. 74; s. 94–97, č. 87; s. 97–100, č. 88.; s. 100–104, č. 89.

Použité zkratky:

AHM	Acta historica et muzeologica Universitatis Silesianae Opaviensis
AÖG	Archiv für österreichische Geschichte
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
ČČH	Český časopis historický
ČČM	Časopis českého musea
ČMM	Časopis Matice moravské
ČSM	Časopis slezského muzea
ČSPS	Časopis společnosti přátel starožitností
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
MGH	Monumenta Germaniae historica
Const.	Constitutiones et acta publica imperatorum et regum
SS	Scriptores
MIÖG	Mitteilungen des Institut für österreichische Geschichtsforschung
SAP	Sborník archivních prací
SPFFBU	Sborní prací filozofické fakulty brněnské univerzity
SRG	Scriptores rerum Germanicarum, praecipue Saxonicarum
VKČSN	Věstník Královské české společnosti nauk
VVM	Vlastivědný věstník moravský
ZVGAS	Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens

ITINERAR DES MÄHRISCHEN MARKGRAFES PŘEMYSL (1209–1239)

Markgraf Přemysl, der jüngste Sohn des Königs Přemysl Ottokars I., hat Mähren von 1228 bis 1239 verwaltet. Bei der Erstellung seines Itinerars muß man vor allem die von ihm herausgegebenen Urkunden berücksichtigen, weil andere Quellen seiner Person nur eine kleine Aufmerksamkeit widmen. Man kann seine Bewegung und Aktivitäten am besten von 1232 bis 1235 verfolgen. Man kann nicht entscheiden, welche Siedlung er favorisiert hat, weil er gleichmäßig ganz Mähren (vor allem Brünn, Znaïm und Olmütz) visitiert hat. Aber sein Interesse hat sich nicht nur auf Mähren beschränkt. Er war dreimal in Prag, einmal in Stadlau bei Wien und er hat zahlreiche Kontakte mit seinem Schwager Herzog Frierich II. und mit dem Kloster in Langheim unterhalten. Seine Aufenthalte werden in der Beilage 1 zusammengefaßt und die Beilage 2 bringt die Charakteristik der Lokalitäten seiner Aufenthalte.

Die vorliegende Studie enthält also ein kurzes Exkurs zur Problematik der Stellung der Markgrafschaft Mähren in weiter im Gefälle der von den Přemysliden regierten Länder in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts. Der Autor beschäftigt sich mit den politischen Aktivitäten des Markgrafs Přemysl, mit seinem Verhältnis zu seinem Bruder, König Wenzel I. und mit aus diesem Verhältnis hervorgehenden Konflikte in den Jahren 1233 und 1237.

Markgraf Přemysl bleibt halbwegs im Schatten des dritten Markgrafes Vladislav Heinrich, aber es scheint, daß er eine wichtige Rolle im Prozeß der Modernisierung des Landes und der mährischen Gesellschaft in den dreißigen Jahren des 13. Jahrhunderts gespielt hat.

